


WENKEN

BETREKKELIJK

DEN OMGANG

MET

KRANKZINNIGEN,

VOOR ALLEN,

DIE MET HEN IN AANRAKING KOMEN.

Naar het Hoogduitsch

VAN

J. F. LEHMANN.



TE GRONINGEN BIJ
R. J. SCHIERBEEK, JUNIOR.

50 Cents.




W E N K E N.

WENKEN

BETREKKELIJK

DEN OMGANG

MET

KRANKZINNIGEN

VOOR ALLEN,

DIE MET HEN IN AANRAKING KOMEN.

Naar het Hoogduitsch

VAN

J. F. LEHMANN.



Te GRONINGEN bij
R. J. SCHIERBEEK, JUNIOR.
1838.

AAN DE VRIENDEN

der lijdende Menschheid, ter Vestiging hunner aandacht op ongelukkigen, wier deerniswaardig lot ook in Nederland werkdadige belangstelling begint op te wekken, gelijk het in alle opzigten dezelve behoeft en verdient,

ZIJ DIT WERKJE

OPGEDRAGEN

DOOR

den Uitgever.

VOORREDE.

Het moet vreemd schijnen, dat een leek in de geneeskunde het waagt, zijne waarnemingen en opmerkingen over de behandeling van krankzinnigen mede te deelen; doch terwijl ik den lezer verzoek, onder het oog te houden, voor wie deze bladen geschreven zijn, beroep ik mij tevens op de uitspraak der grootste zielkundige artsen, dat de omgang met deze kranken zoo veelvuldige bekwaamheden en kundigheden vordert, als zij in haren geheelen omvang niet altijd van eenen Medicinae Doctor *verwacht en verlangd kunnen worden. Ik wil hier slechts eene wetenschap aanroeren, wier beoefening en toepassing bijzonder veel nut aanbrengt, de Paedagogica namelijk. Een paedagoog, die zich de Socratische leerwijze, gelijk men die uit de schriften van* XENOPHON *en* PLATO *kan leeren kennen, heeft eigen gemaakt, zal op een groot gedeelte dezer lijders zeer voordeelig werken. Slechts hier en daar heb ik wenken dienaangaande gegeven, en hoop alleenlijk, dit boekje niet met werken,*

door en voor geneesheeren over dit belangrijk onderwerp geschreven, vergeleken te zien. Den geest, waarin ik deze opmerkingen mededeel, zal de geëerde lezer, naar ik hoop, goedkeuren. Mogt slechts de treurige toestand dezer ongelukkigen, welker aantal in onze in zoovele opzigten woelige en onrustige dagen schrikwekkend toeneemt, gedurig meer verzacht, en zij, op eene doelmatige en meer eenvoudige wijze, aan hunne bestemming teruggegeven worden!

Onder het drukken dezer bladen, kwam het werk van Dr. BRAEUNLICH: Ueber die Irren *etc.* Meissen, 1837, *te mijner kennis. Hij werkt uitsluitend op de ziel. Hoe hij er nogtans toe komt, het kapittel over straffen en belooningen, de eigenlijke drijfveer ter vermijding van het kwade en ter volbrenging van het goede, uit de geneesleer der ziel te verbannen is mij onbegrijpelijk. Hij neemt aan, dat de krankzinnige niet voor zijne daden verantwoordelijk en dus geen misdadige is; weshalve hij ook geene straf behoort te bekomen. Hetzelfde laat zich van een kind zeggen, en toch zal de voorzigtige, liefderijke vader hetzelve tuchtigen, ten einde herhaalde afwijkingen, feilen en misstappen te voorkomen. Alleen bij geheel wezenlooze krankzinnigen laat ik hier eene uitzondering gelden.*

Berlijn, October 1837. LEHMANN.



Wie immer gelegenheid had, om met krankzinnigen om te gaan, of wien het ongeluk trof, dergelijke beklagenswaardige wezens onder zijne naaste betrekkingen te tellen, zal het moeijelijke van dien omgang genoegzaam beseffen en weten, hoe oneindig veel geduld, zachtmoedigheid en wilskracht er toe behoort, om hunne luimen, nukken en grillen, hunne ongehoorzaamheid, onwilligheid, weerspannigheid en andere verkeerde wijzigingen van hunnen verdoolden geest te verdragen, gesteld namelijk, dat hun geest nog eenige blijken van zijn bestaan en zijne werkzaamheid aan den dag legt.

Men kan en moet zich echter bij deze lijders niet zoozeer ten doelwit voorstellen, hunne luimen en buitensporigheden met geduld te verdragen, als wel alles aanwenden, om hunnen eigenzinnigen wil te buigen en hen te doen gevoelen, dat zij afhankelijk zijn, en dus onderdoen en gehoorzamen moeten. De behandeling dezer kranken heeft daarom veel gemeens met de opvoeding van onmondige kinderen, welke eigenlijk niets anders dan eene aanhoudende aansporing tot gehoorzaamheid, tot opmerkzaamheid, tot een behoorlijk gebruik en eene verstandige

aanwending hunner ligchaams- en zielskrachten, kortom tot een geregeld en ordentlijk leven is.

Alleenlijk is de taak van den zielkundigen geneesheer verreweg moeijelijker en levert minder bemoedigende uitkomsten op, dan die van den opvoeder. Deze laatste toch behoeft aan de begrippen enkel gelegenheid om zich te ontwikkelen en te vormen te geven, terwijl hij integendeel verwarde denkbeelden rangschikken en valsche wegruimen, of, om mij figuurlijk uit te drukken, eenen krommen, scheefgewassen boom weder regt buigen moet, iets, dat natuurlijk oneindig bezwaarlijker is, dan, gelijk de onderwijzer, aan een' jongen stam de behoorlijke rigting te geven.

Bij al de verscheidenheid van hunnen aanleg en den rang hunner ouders, staan alle kinderen op éénen trap van algemeene beschaving, en kunnen derhalve, volgens eene, voor allen passende en naar hunne jaren en bekwaamheden gewijzigde leerwijze, gemeenschappelijk onderwezen worden. – Hoeveel verschil en afwijking in hunne voorstellingen, gevoelens en neigingen treft men echter niet bij volwassenen aan! Voor elk in 't bijzonder is een andere weg, om hem tot zelfbewustzijn, overleg en opmerkzaamheid te brengen, in te slaan, en gevolgelijk eene geheel verschillende wijze van behandeling noodig; want, daargelaten, dat ieder op een' anderen trap van beschaving en ontwikkeling staat, waarnaar men zijne gesprekken en zijn' omgang moet inrigten, zijn de oorzaken hunner verstandsverbijstering, – alhoewel men die onder eenige algemeene rubrieken, als: kommer, schrik, ongelukkige liefde, jaloezij, over-

dreven eerzucht, verlies van vermogen, godsdienstige dweeperij, overmatige arbeid, gevolgen eener zware ziekte enz. kan rangschikken – bijna even menigvuldig als de kranken zelve. Bovendien doet zich een en dezelfde lijder in het begin, tijdens den voortgang en tegen het einde zijner krankheid dikwijls geheel anders voor. Met de ligchamelijke oefeningen, verstrooijingen en inspanningen, met arbeidzaamheid en gymnastiek is het echter niet zoo gelegen. Daarbij is eene gemeenschappelijke wijze van behandeling doelmatiger en spoort eene nuttige bedrijvigheid tot naijver aan, gelijk een gemeenschappelijk spel in de vrije lucht het ligchaam sterkt en aan de ziel stof en gelegenheid tot denken oplevert.

Uit het gezegde blijkt, dat ik hier alleen van die inrigtingen spreek, waar dergelijke kranken onder opzigt gehouden en behandeld worden. Wanneer toch eene familie al werkelijk zoo innig aan eenen ongelukkige van dezen aard gehecht mogt zijn, dat zij hem ongaarne aan anderen zou toevertrouwen, uit vrees, dat zijn toestand buiten 's huis door eene harde behandeling verergeren kon, zoo is het toch genoegzaam bewezen, dat de plaats, waar hij zijn verstand verloren heeft, het minst geschikt is, om op zijne herstelling gunstig in te werken. Het ontbreekt daar doorgaans aan eene behoorlijke inrigting, die eensdeels den kranke tegen spot, krenking en leedvermaak behoedt, wijl men hem zelden zoo zorgvuldig opgesloten kan houden, dat hij niet nu en dan met vreemden in aanraking komt; en anderdeels den gezonde beschermen en zoodanig bewaken kan, dat hij, boosaardig of wild zijnde, toch voor

niemand gevaarlijk wordt. De verwijdering eens dergelijken lijders uit den kring zijner familie, waar hij, ten gevolge eener verwaarloosde opvoeding, of door zijn eigenzinnig, heerschzuchtig karakter, gewoon is, bevel te voeren of althans weinig gehoorzaamheid te betoonen, – en zijne verplaatsing in een huis, waar hij vreemde gezigten, een' geregelden leefregel en eenen wil aantreft, vast genoeg, om den weerspannigste tot onderwerping te dwingen, kunnen op zijn' verdoolden geest niet dan van eenen gunstigen en heilrijken invloed zijn.

Hoe hij daar de gewenschte genezing erlangen kunne, alsmede hoe zulk een huis behoort te zijn ingerigt, zal ik in 't vervolg uiteen zetten. Men vergunne mij hier slechts de aanmerking, dat ik met het gevoelen van vele artsen, die aan een openlijk, op landskosten gevestigd krankzinnighuis, wegens deszelfs meerdere hulpmiddelen, boven eene private instelling de voorkeur geven, niet onvoorwaardelijk instem; daar men immers bijzondere inrigtingen genoeg aantreft, die over alle middelen beschikken kunnen, hoewel derzelver aanwending aldaar zeldzamer plaats vindt, doordien men, uithoofde van het minder groot aantal lijders, deze beter ieder afzonderlijk in het oog en bezig houden, en de uitbarstingen hunner dolheid en razernij gemakkelijker te keer gaan kan. Het kostgeld in eene privaatinrigting bedraagt, wel is waar, meer, dan dat in eene openlijke, vermits men er meer oppassers en minder zieken heeft, maar daardoor zijn dan ook eene voortdurende waarneming en strengere afzondering der lijders mogelijk, terwijl het integendeel hoogst bedenkelijk is, 7 tot 9

patiënten in een en hetzelfde vertrek te doen wonen, naardien de herstellende door het zien van eenen tot razernij overslaanden ligtelijk weder instort, 't geen toch zooveel als mogelijk is moet vermeden worden. Zijn de private inrigtingen intusschen overmatig bezet, zoo vervallen zij in dezelfde gebreken als de openlijke, bij welke men nogtans altijd als een' bijzonderen grond van verontschuldiging kan aanvoeren, dat zij ook armen en behoeftigen, voor wie weinig of niets betaald wordt, opnemen, hetgeen natuurlijk van een' bijzonderen persoon niet kan geeischt worden, die door eene dusdanige philantropie weldra zijn gansche vermogen zou zien te gronde gerigt. Men zou hieruit alzoo het besluit moeten trekken, dat vermogenden en rijken hunne kranken bij voorkeur aan eene private inrigting behoorden toe te vertrouwen; daar het toch bezwaarlijk te wachten is, dat menschen, die eene goede opvoeding hebben genoten, bij eene bestendige gemeenschap met ongeluksgenooten uit de ruwe volksklasse, en misschien met het uitvaagsel der menschheid in één vertrek geplaatst, de gewenschte gezondheid zullen terug erlangen.

Doch al heeft eene inrigting, 't zij openbare of bijzondere, ook alle hulpmiddelen en gelegenheden, die noodig en wenschelijk zijn, en 't ontbreekt haar inwendig aan eenen goeden geest, d. i. aan eene behoorlijke keuze van opzieners, aan eene verstandige geneeskundige behandeling en aan eene gestrenge, met betamelijken ernst gehandhaafde tucht, zoo zal zij toch altijd, hoewel uiterlijk veel belovend, een' wormstekigen appel gelijken, die zich alleen van buiten fraai, gaaf

en ongeschonden vertoont. In welke omstandigheid des levens kan toch eene redelijke aanwending van ons verstand wel doelmatiger en noodzakelijker zijn, dan bij den omgang met verstandelooze wezens, die wij niet alleen leiden, besturen en regeren, maar die wij ook van hunne blindheid genezen en weder in de zedelijke schepselen, die zij vroeger waren, als ware 't, hervormen en herscheppen moeten.

De tijden zijn God dank! wel voorbij, dat men deze ongelukkige wezens als beesten behandelde, hen in getraliede kooijen opsloot en, om aan den nieuwsgierigen toeschouwer een bewijs van hunne woede te geven, hen plaagde en tergde, ten einde hen nog te woedender te maken en zijne eigene schanddaden, zijne nalatigheid, gevoelloosheid en gruwzaamheid te bemantelen! Die tijden zijn, 't is waar, voorbij, doch men wordt evenwel nog zulke verkeerde middelen, zulke in 't oog loopende teekenen van onverstand in de behandeling dezer zieken ontwaar, dat het geen onnut werk kan schijnen, deze reeds zoo dikwijls besprokene en behandelde zaak, op nieuw aan een bedaard onderzoek te onderwerpen. Immers, wat oordeelt gij, waardige menschenvriend, over de handelwijze van sommigen, die een' lijder vijf tot zes uren achtereen in eene kamer, wier deuren en vensters gesloten zijn, opsluiten en hem eenen bijbel medegeven, opdat hij daarin leze en zijne zonden leere inzien, enkel en alleen, wijl men – zijnen oppasser beter in de huishouding gebruiken kan? *Exempla sunt odiosa!*

Voedt gij hoop op zijne beterschap, wanneer gij hem dagelijks beschimpt en gestraft ziet, en hij toch de vriendelijkste behandeling ondervindt, zoo vaak het een' zijner bloedverwanten, betrekkingen of vrienden vergund wordt, hem te bezoeken? Wat dunkt u, ziende, dat 7 tot 9 kranken dag en nacht in één vertrek blijven opgesloten, ten einde men te minder kamers hebbe warm te stoken? of dat de lijders niet overeenkomstig hunne persoonlijke bekwaamheden, neigingen en behoeften, maar enkel en alleen op eene wijze worden bezig gehouden, die der inrigting het meeste nut en geldelijk voordeel aanbrengt? Deze zijn echter de verkeerdheden, waaraan men zich tegenwoordig nog maar al te dikwerf schuldig maakt, niettegenstaande het opmerkzame toezigt der policie, die zich, inzonderheid in Pruissen, ten doel heeft gesteld, ook dit kwaad met kracht te keer te gaan. Hoe kan deze echter den geest van liefde en menschenmin in een gesticht invoeren, dat denzelven slechts destijds als uithangbord vertoonde, toen het bij het bestuur om vergunning tot zijne vestiging aanzoek deed.

Geleerdheid en kundigheden zijn niet voldoende, om eene inrigting voor krankzinnigen naar eisch te besturen; want alsdan moest de geleerdste doctor, die alle vakken zijner wetenschap en dus ook het psychische deel derzelve vlijtig beoefend heeft, tevens de beste zielkundige geneesheer zijn. Hoe zal hij, die gewoon is, in de analogie der menschelijke krankheden toch altijd eenige aanwijzing te vinden, die weet, dat exaltatie door belladonna, helleborus, kamfer, stortbaden

— depressie daarentegen door krachtige voedingsmiddelen, vleesch, wijn enz. wordt weggenomen, zich nogtans gedragen, als hij, zonder gelegenheid tot waarneming gehad te hebben en dus zonder ervaring, den krankzinnigen lijder voor zich ziet! Niettegenstaande hij zich de tabellen van den geestrijken HEINROTH, volgens welke hij de gemoedskrankheden zeer scherpzinnig geclassificeerd heeft, ook naauwkeurig in 't geheugen hebbe ingeprent, zal hij toch nog altijd nieuwe wijzigingen vormen en eindelijk tot het algemeene moeten terugkeeren, tot zoolang de verschijnselen der ziekte zich duidelijker en kennelijker vertoond hebben. En toch zal hij zijne krachtdadige tusschenkomst niet te lang mogen uitstellen, zoo hij geen gevaar wil loopen om, door een te langdurig dralen, het kwaad nog vaster wortels te doen schieten: daar immers de *methode exspectante* van PINEL slechts daar van toepassing kan zijn, waar alle ten dienste staande middelen reeds vruchteloos zijn beproefd geworden.

Ik heb het hier intusschen niet onmiddellijk met den geneesheer te doen, ofschoon deze, en te regt, de ziel der inrigting genoemd wordt, vermits hij verondersteld moet worden, zich de vereischte kundigheden te hebben eigen gemaakt, om den besten en zekersten weg ter genezing aan te wijzen. Ik kan hier alleen van de beambten der inrigting spreken, die onder hem staan en tot welke ik hoofdzakelijk den opzigter en de bewakers of oppassers reken.

De oppassers ontvangen hunne bevelen, en voor eene zorgvuldige opleiding tot deze gewigtige dienstbe-

trekking wordt ook in dit opzigt door Pruissens verlicht bestuur aan het groote ziekenhuis te Berlijn, *la Charité*, onder toezigt der hoogleeraren KLUGE, DIEFFENBACH en GEDICKE, zorg gedragen. Zij worden aldaar onderrigt in alles, wat tot de oppassing en verpleging van kranken behoort en hun hulp en verzachting verleent, en vinden daarbij tevens de onschatbare gelegenheid, om zich bij de legersteden der meest verschillende zieken practisch te oefenen *). Daar het behandelen van krankzinnigen en de omgang met dezulken van een' geheel eigendommelijken aard is, kunnen mijne mededeelingen, zoo zij die in handen krijgen, misschien ook voor hen wel niet van alle nut ontbloot zijn.

Ik spreek derhalve, zonder aanzien van ambt, waardigheid en wat dies meer zij, in het algemeen van de zoodanigen, wier pligt het is, met deze soort van lijders om te gaan; doch meen mij daarbij hoofdzakelijk diegenen, welke door beroep of betrekking invloed op hen kunnen uitoefenen, gelijk huisvaders en bestuurders van private of openlijke krankzinnighuizen, voor oogen te moeten stellen.

Dezulken nu moeten 't er, wanneer zij aan van nature zedelijke wezens de verlorene menschenwaarde d. i. het verstand willen teruggeven, vooral op toeleggen, dat zij:

---

*) Dr. Gedicke, *Anleitung zur Krankenwartung*. Berlin. 1837.

I. Zich het volle vertrouwen der lijders verwerven.

Daartoe wordt vereischt:

1) Dat zij eenige kennis van de verschillende soorten van krankheden bezitten. Men kan natuurlijk niet verlangen, dat zij over de Aetiologie, Symptomatologie en Prognostiek hunner patiënten een grondig en wetenschappelijk oordeel vellen, – daartoe toch moesten zij de Pathologie, Therapie, ja den ganschen omvang der geneeskundige wetenschap, de Anthropologie en Psychologie tot hunne opzettelijke studie gemaakt hebben; – maar een gezond begrip van deze verschillende wetenschappen te bezitten is hun volstrekt noodzakelijk. Ik neem natuurlijk aan, dat de eigenlijk dirigerende geneesheer van het huis (want geneesheer is ook hij in zeker opzigt) niet altijd tegenwoordig is. Wat zal hij nu tijdens diens afwezigheid doen, als een kranke eensklaps tot razernij vervalt, als de in ketens en boeijen liggende hem dringend smeekt, van die banden verlost te worden, en tot zijn verstand schijnt terug te keeren? – wat dan, als zich eene plotselijke braking, een geweldig neusbloeden, een hevige uitslag opdoet? – Hoe zal hij zich gedragen, als de ziekte onverhoeds eenen keer neemt, als de tot hiertoe in droefgeestigheid en stille mijmering verdiepte op eens dol en wild wordt, of, omgekeerd, de geëxalteerde of hypersthenische lijder in eenen toestand van doffe, slaperige gevoelloosheid wegzinkt? Moet hij deze zoo uiterst gewigtige verschijnselen onbemerkt laten voorbij gaan? – Alsdan voorzeker zou hij den dommen, onwetenden reiziger gelijken, die

bloot deswege een verkeerd pad insloeg, wijl hij de woorden op den wegwijzer niet lezen konde. Indien zulke wenken, die de krankheid zelve aan de hand geeft, niet oogenblikkelijk worden opgevolgd, is het later zeer moeijelijk, of zelfs onmogelijk, er voordeel van te trekken; en uit onkunde of onervarenheid laat men den lijder weer in den vorigen toestand, waaraan men hem tot hiertoe vruchteloos poogde te ontrukken, terugzinken, schoon de goedertierene natuur tot zijne genezing wezenlijk wilde medewerken. Het kan hier mijne bedoeling niet zijn, de verschillende verschijnselen der zielsziekten bepaaldelijk uiteen te zetten en daarnaar de wijze van derzelver behandeling vast te stellen, alhoewel het te wenschen ware, dat onze letterkunde een zoodanig boek hadde aan te wijzen. Hetzelve zou een nuttige leidsman voor velen zijn; want zoo ver heeft de bekwaamste en ervarenste geneesheer het toch denkelijk nog wel niet gebragt, dat hij ontkennen zal, dat er gevallen voorkomen, waarin hij niet dadelijk weet te helpen en te raden. Wanneer de ligchamelijke ziekten reeds bijna ontelbaar zijn, hoe oneindig veel meer trappen, wijzigingen en afwijkingen leveren dan de toestanden van den menschelijken geest naar de verschillende individuën niet op; en hoe belangrijk zou zulk een boek zijn, indien het met de behoorlijke omzigtigheid en duidelijkheid geschreven en door gepaste voorbeelden opgehelderd ware!

Het is echter niet genoeg, den aard der krankheid te kennen, maar de opzigter of bestuurder moet ook betrekkelijk het gansche bestaan en al de eigenheden

van den lijder, zoo mogelijk nog vóór diens opname in het huis, naauwkeurige inlichting ontvangen. Zijn geoefend oog zal wel is waar bij den eersten aanblik des patiënts ten naastenbij ontdekken, op wat wijze hij hem te behandelen hebbe en of hij met hardheid of zachtheid te besturen zij; doch men kan zich daarin ook ligtelijk bedriegen. Het overbrengen van den kranke naar het gesticht, dat hetzij met geweld, hetzij door list geschiedde, heeft reeds eene verandering in zijn wezen teweeg gebragt. Daar nu de eerste indruk blijvend is, en het er derhalve veel op aankomt, welken toon men dadelijk in den beginne tegen hem aanneemt, behooren zijne nadere omstandigheden, zijn karakter, temperament, zijne doorgaande levenswijze, zijne opvoeding, beschaving, neigingen en zwakheden, alsmede de oorzaken en opmerkelijke verschijnselen der krankheid niet alleen aan de bescheidenheid van den arts, maar ook aan die van den bestuurder te worden toevertrouwd. Er zijn enkele bewegingen, woorden, uitdrukkingen, die den lijder, zoodra hij ze bemerkt, in woede doen ontvlammen. Waarom moet ik dat door eigen onaangename ondervinding te weten komen, terwijl eene tijdige mededeeling mij op mijne hoede had kunnen doen zijn? Ik weet wel, dit schijnen kleinigheden, maar zij zijn toch dikwijls van de gewigtigste gevolgen.

Even gewigtig is het ook, aan de kranken het meest gepast gezelschap aan te wijzen, dat zij onder hunne medelijders of in eenen oppasser vinden kunnen.

Onnoozelen bij onnoozelen toe te laten, zwaarmoedigen met zwaarmoedigen in één vertrek te plaatsen, razenden bij razenden enz. op te sluiten, zou onvermijdelijk noodlottige gevolgen hebben. En nogtans kan ik iemand, die zich ongelukkig waant, ook geen' zot tot gezelschap geven, vermits hij zich daardoor nog oneindig ellendiger zou gevoelen.

Dezelfde voorzigtigheid houde men bij de toedeeling der bewakers in het oog, bovenal in private inrigtingen, waar de lijder zich in en buiten huis bestendig onder het onmiddellijke opzigt van zulk een' persoon bevindt. Een' bejaarden, in zichzelv' gekeerden kranke geve men een' vrolijken, opgeruimden, doch niet al te jongen oppasser; aan den jeugdigen losbol een' ernstig gezet mensch; iemand, die zich gaarne met de beschouwing van afgetrokken onderwerpen bezig houdt, deele men eenen man toe, die, in eenigen werktuigelijken arbeid ervaren, hem de handgrepen daarvan mededeelt, en er hem belangstelling voor weet in te boezemen; een droomer bekome geen' zwijgenden, woordkarigen bewaker, die zeer goed te gebruiken is bij gekken, wier mond geen oogenblik stil staat en die u aanhoudend met zinledige vragen lastig vallen. Halfgeleerden, die hunne weinige kennis gaarne uitkramen en eene neiging tot disputeren hebben, gelijk mede fortuinzoekers, die elders geen bestaan kunnen vinden, zijn tot dezen gewigtigen post volstrekt onbruikbaar. – Het is derhalve reeds van den beginne af nuttig en noodig, den lijder te kennen, ten einde men wete, hoe hem te behandelen en in welken kring hem te plaatsen, en niet naderhand

gedwongen zij, hem van omgang te doen veranderen, – welk laatste, trouwens, in enkele gevallen ook voordeelig, ja zelfs noodzakelijk kan zijn.

2) Tot het winnen en behouden van het vertrouwen des lijders is ook noodig, dat de bestuurder een man van veelzijdige beschaving en uitgebreide algemeene kennis zij, die zich op het gebied van elke wetenschap weet te verplaatsen, om des noodig met den kranke over zijn geliefkoosd thema een gesprek te kunnen voeren.

Het kan natuurlijk niet verlangd worden, dat hij alles *in succum et sanguinem* verkeerd hebbe; – wanneer de lijder slechts ziet, dat hij in de sfeer zijner denkbeelden niet geheel vreemd is, heeft de bestuurder reeds gelegenheid, zich diens vertrouwen te verwerven. Op zich zelf is zulk een onderhoud met den kranke over zijn lievelings-thema natuurlijk geheel verkeerd; want tegenspraak en wederlegging doen hem zijn idee nog slechts hardnekkiger vasthouden. Door nogtans altijd op de geuite opmerkingen te zwijgen, zou de bestuurder zich weinig van den oppasser onderscheiden, welke laatste het verstandigst doet, wanneer hij zoo weinig mogelijk met den hem toevertrouwden zieke spreekt. Het korte: »gij dwaalt, gij vergist u," spoort dezen slechts te meer tot tegenspraak aan; toevoegselen en verklaringen tot zijne ideeën te leveren, is echter doelmatiger, want zulks boezemt hem zooveel vertrouwen in, dat hij bij voorkomende gelegenheden, waarvan men met overleg gebruik moet maken, eene verbetering of zelfs wel eene wederlegging gaarne verdraagt. Hij heeft zich nu immers overtuigd, dat men, hoezeer hem in

kennis op verre na niet evenarend, zijne wijsheid toch eenigermate naar waarde weet te schatten.

Onder andere, aan mijne leiding toevertrouwde kranken waren drie, van welke de een, die officier was geweest, bestendig over het krijgswezen redeneerde; de ander het liefst wijsgeerige gesprekken voerde, en de derde, een geestrijk jong mensch, die alleen zijn beroep, het kleermaken, niet verstond, en mij, zoo vaak het hem slechts gelukt was, een stuk papier en potlood magtig te worden, zijne gedichten voorlas. De beide laatsten werden gezond, en zijn het nog heden, na een tijdsverloop van drie jaren. Den wijsgeer bewees ik, dat ik althans met de verschillende stelsels en derzelver geschiedenis bekend was; voor den kleermaker vervaardigde ik een tegengedicht, dat hij wel in menig opzigt hevig berispte, doch waardoor ik toch al zijne achting en genegenheid won. Over zijne verzen had ik mij nimmer eene oordeelvelling veroorloofd, ik prees, noch gispte ze, en was enkel zijn opmerkzaam toehoorder. Daarmede was hij tevreden, ofschoon ik hem in 't vervolg de gelegenheid benam, om zijne gedichten op te schrijven, daar zulks hem over het geheel nadeelig en de eigenlijke grond van zijne verstandsverbijstering was. DAQUIN's gezegde: *il faut être fou avec eux* enz. heeft zijn goeds; maar men moet zich toch wachten zijn gezag te verliezen. – Een ander voorbeeld, hoe nuttig het zij, zich in de idee des lijders te schikken, levert de genezing van zekeren Turkschen grootvizier op, die zich inbeeldde, op zijnen vrij grooten neus een insekt te hebben, dat hem onophoudelijk pijnigde en kwelde. Onderscheiden artsen

zochten hem door het voorhouden eens spiegels, en hoe verder ook, van het ongerijmde zijner idee te overtuigen, doch vruchteloos, daar hij henzelven nu voor blind hield. Vermits men aan de herstelling van den overigens verdienstelijken en werkzamen man veel gewigt hechtte, werd thans uit Weenen een geneesheer ontboden, die door de gelukkige behandeling van vele krankzinnigen een' verdienden roem had verworven. Zoodra deze in het vertrek des viziers werd binnengeleid, waren: »wat heeft Z. Excellentie daar een leelijk insekt op den neus zitten!" de eerste woorden, die hij uitsprak. »Eindelijk," riep de kranke op den toon van blijde verrassing, »heb ik het dan toch eens met een' verstandig mensch te doen!" en onderwierp zich gewillig aan alle toebereidselen, die deze tot eene operatie maakte. Dat dezelve gelukkig plaats greep en men den ingebeelden lijder een, naar men voorwendde, uit zijnen neus gesneden insekt voorhield, was de afloop van deze volmaakte geneeskuur.

Deze wijze van behandeling is geenszins nieuw en reeds dikwijls, en wel doorgaans met vrucht, bij soortgelijke krankzinnigen aangewend. Zij kan ten bewijze strekken, hoe goed het is, dat men zich naar de ideën van den kranke regele, zijn gansche vertrouwen zoeke te verwerven en zich daardoor een' weg ter krachtige inwerking op zijnen geest trachte te banen.

3) De opzigter zij steeds bedachtzaam, nuchter en opmerkzaam op alles; hij zij noch verstrooid, noch in zich zelv' gekeerd, met één woord, naar ziel en geest krachtig en gezond. Daar echter eene volmaakte

gezondheid ook van de ziel naauwelijks denkbaar is, daar kommer, verdriet en zorgen den gezonde even goed voor het oogenblik neerdrukken, als vreugde en blijde verrassing hem opwinden en vervoeren, daar ook hij onmogelijk boven alle driften en hartstogten kan verheven zijn, moet hij zich door aanhoudende oefening kracht genoeg verschaft hebben, om zich zelven meester te blijven en althans in de tegenwoordigheid der kranken geene zwakheid te verraden. Hij zij steeds op zijne hoede: wie anderen leiden en regeren wil, behoort eerst geleerd hebben, zich zelven te beheerschen. Wanneer de bestuurder al te spraakzaam is en zijne tong niet behoorlijk in toom weet te houden, kan hij, schoon overigens allezins kundig en beschaafd, zich ligt eenige uitdrukking laten ontvallen, die op de lijders van eene nadeelige uitwerking is en waarover hij zich naderhand bitterlijk zal beklagen.

Indien hij geene kracht genoeg bezit, om de schandelijkste en laagste handelingen onder zijn oog te zien begaan, zonder daardoor zijne bedaardheid te verliezen, zal hij òf van verdriet wegteren, òf in eene volslagene onverschilligheid en apathie vervallen, òf, door drift en verontwaardiging vervoerd, tot middelen de toevlugt nemen, die hij later bij koelen bloede zelf als geheel verkeerd en ondoelmatig moet afkeuren. – Dat hij bij dergelijke schandelijkheden toornig wordt, en somtijds schimpt en raast is natuurlijk en zelfs doelmatig; als hij slechts zijn verstand bijeenhoudt, zal dit schijnbaar overloopen der gal hem niet nadeelig zijn en hem ook verder doen gevreesd blijven. De opzigter, die het gezegde van

zekeren dichter: »wie in sommige gevallen zijn verstand niet verliest, heeft er geen te verliezen," voor waarheid aanneemt, is voor zijne gewigtige betrekking reeds geenszins geschikt. Dat hij zich aan de laagheden, waaraan krankzinnigen zich somtijds schuldig maken, tracht te gewennen, is zeer goed; doch zulks mag toch nooit zoo ver gaan, dat hij daaromtrent geheel onverschillig wordt.

Nuchterheid, ingetogenheid, matigheid in al zijne genietingen en vooral in het drinken zijn de beste middelen, om zich eene wijze gelijkmoedigheid in alles, benevens eene bestendige rust en gelatenheid eigen te maken. Wie zich aan een overmatig gebruik van geestrijke dranken overgeeft, loopt gevaar, van eenmaal kostganger in zijne eigene inrigting te worden. In allen gevalle veroorzaakt het genot van zulke dranken, dat men ligt in toorn en drift geraakt, en elke aanleiding daartoe kan niet zorgvuldig genoeg vermeden worden. Men ziet de dingen uit een verkeerd gezigtpunt aan, en wordt deswege onbillijk en onregtvaardig. Geringe kleinigheden, die men, nuchter zijnde, geheel zou hebben voorbijgezien, kunnen dan iemand in gramschap doen opstuiven. Men moet zoo veel doen, dat de kranken niet zien mogen. Bespeuren zij toch, dat de bestuurder drank heeft gebruikt, 't geen zij immers gemakkelijk rieken kunnen, dan maken zij gewisselijk hunne opmerkingen daarover en zulks te liever, naarmate hij het te zorgvuldiger zoekt te verbergen. Elke zwakheid, hoe gering en weinigbeteekenend ook, wordt door de kranken waargenomen. Uit dien hoofde zij de bestuurder dan toch opmerkzaam, niet alleen op

de hem toevertrouwde lijders, maar ook inzonderheid op zich zelven. Hij zal door die opmerkzaamheid, waarvan voorzigtigheid in al zijne handelingen onafscheidelijk is, voor zijn karakter en zijnen wil beide het grootste voordeel trekken. Even als vele vaders en jeugdige onderwijzers door de vragen hunner kinderen en kweekelingen tot betere zelfbeoordeeling en tot de overtuiging geraken, hoe zij zich van sommige dingen onduidelijke en verwarde begrippen vormen en over andere nog bijna niet hebben nagedacht, zoo verplaatsen de vragen eens in 't geheel krankzinnigen iemand somtijds in sferen, waar men hem niet dan met de grootste omzigtigheid en behoedzaamheid bevredigen kan.

Gelijk de behandeling van krankzinnigen, naar ik boven reeds zeide, met de opvoeding van kinderen veel gemeens heeft, zoo leveren ook beide dezelfde voordeelen op: zij maken ons namelijk opmerkzamer op onze eigene zwakheden en gebreken en doen ons naauwlettender op al onze handelingen en gedragingen toezien.

Opvoeders en vaders, die zich misschien vroeger in dat opzigt meer vrijheid veroorloofden, moeten zich aan eene regelmatige, geheel onberispelijke levenswijze gewennen, wanneer zij hunne onmondige kweekelingen met een goed voorbeeld willen voorgaan. Welvoegelijkheid en gestrenge tucht in woorden en gedragingen worden zorgvuldiger door hen in acht genomen en onwillekeurig, zonder het misschien zelven te bemerken, worden zij ernstiger, bedaarder en bezadigder in geheel hun bestaan. Het gebed en andere godsdienstige oefeningen vinden met meer naauwgezetheid plaats, wijl zij ook hierin

den hun door God toegewezenen een heilzaam voorbeeld moeten geven. Zoo worden zij edeler, beter, godsdienstiger: louter voordeelen, waarin ook de bestuurder van een krankzinnighuis spoedig zal deelen, wanneer hij bedenkt, dat deze ongelukkige wezens hem door hunnen Schepper zijn aanvertrouwd, opdat hij hen helpen, redden en niet alleen aan den ligchamelijken, maar ook aan den geestelijken dood ontrukken zoude. Ja waarlijk, bijaldien zulk een man zich aan de verstrooijingen der wereld overgeeft, kan men gerustelijk van hem verzekeren, dat hij aan zijne edele roeping niet beantwoordt en geenzins op zijnen post staat. Hij wil een gebouw optrekken, zonder eenen vasten grondslag te hebben gevonden, en waant hij 't alreede voltooid, zoo zal het toch, daar de grond los en wankel is, binnen kort weder voor zijne oogen instorten.

Liefde baart liefde en achting verwekt achting. Houdt de bestuurder daarentegen gestadig onder het oog, dat hij voor de lijders en niet voor zich zelven daar is; vergeet hij nimmer, dat ook deze ongelukkigen het evenbeeld Gods en, als broeders, al onze liefde en deelneming waardig zijn; bedenkt hij, dat zij dikwerf geheel buiten hunne schuld, door eene verwaarloosde opvoeding, door organieke gebreken of door buitengewone rampen en tegenspoeden in dien allertreurigsten toestand vervielen: dan zal hij gewisselijk alles aanwenden, om deze beklagenswaardigen weder tot hunne vorige waardigheid te verheffen. Hij zal menschelijkheid uitoefenen, niet enkel naar de dagelijksche beteekenis van dat woord, volgens welke men daaronder een beleefd, vriendelijk,

liefderijk voorkomend gedrag verstaat, waardoor men zich bemind en gezien maakt; maar hij zal de eerste beteekenis van hetzelve vasthouden, overeenkomstig welke het alles in zich sluit, wat geschikt is, om den mensch tot datgene te maken, waartoe hij door het Opperwezen bestemd is, en hem tot de waardigheid op te voeren, welke hij, naar de Goddelijke raadsbesluiten, door zijn' verstandelijken en vrijen wil onder de overige schepselen der aarde bekleeden en handhaven moet. Met deze christelijke gezindheid, die liefde, lankmoedigheid, kalmte en geduld in zich sluit, zal hij, door zijne verstandelijke en zedelijke vorming, de zelfbeheersching paren, zonder welke hij nimmer over anderen kan regeren. Kan hij zijn gevoel niet meester blijven, vermag hij zijnen toorn, zijne ergernis of zijne trotschheid niet wijsselijk te onderdrukken, alsdan zal hij zich, gelijk ik reeds zeide, aan eene eeuwigdurende kwelling zien blootgesteld en weldra aan de spotternij en beschimping zijner kranken zijn prijs gegeven. Het is deswege moeijelijk, eenig vermaak met hen te deelen, wanneer men zelf niet dáárin het grootste vermaak vindt, dat men hen hierdoor verstrooit, opbeurt, vervrolijkt en, zij 't al voor korten tijd, van de hen vervolgende en kwellende gedachten afleidt. Eene zekere toegeeflijkheid is altijd noodig. Zoo speelde ik met een' mijner lijders bijna elken dag billard. Ofschoon ik sterker was dan hij, moest hij toch althans even veel partijen winnen, als ik, wanneer ik niet wilde, dat hij den stok mismoedig uit de hand leide. En dan mogt het ook den schijn niet hebben, dat ik hem opzettelijk wilde laten winnen.

Daardoor toch werd zijne trotschheid beleedigd en was hij dagen achtereen wrevelig en misnoegd.

Dezelfde lijder, die zich in het Duitsch slechts gebrekkig uitdrukte, maar zuiver en vloeijend Fransch sprak, was een voortreffelijk schaakspeler, zoodat ik hem hoogst zelden eene partij konde afwinnen, en in dat spel schepte hij derhalve weinig behagen meer. Domino was hem, en natuurlijk ook mij, aangenamer, wijl het geluk daarbij meer afdeed en ik nu niet zoo angstvallig bezorgd behoefde te zijn, hem te krenken. Ook was dit spel levendiger en onderhoudender, vermits er meer personen aan deel konden nemen.

Zoo was het bij dezen, reeds sinds veertien jaren krankzinnige mijne hoofdbedoeling, hem van de eene verstrooijing tot de andere te voeren, om hem zoo uit zijne sombere mijmeringen op te wekken, hem in eene meer opgeruimde stemming te brengen en hem ligchamelijk te vermoeijen, zoodat hij rustig sliep en zich niet langer aan onanie, waartoe hij vroeger zeer geneigd was, schuldig maakte. De goede gevolgen mijner wijze van behandeling waren dan ook werkelijk zigtbaar. Hij, die vroeger niemand in zijne nabijheid wilde dulden, scheen mij gaarne bij zich te zien, kwam mij te gemoet, wanneer hij wist, dat ik hem bezoeken zoude, en sprak den ganschen dag over het spel, dat wij des avonds zamen spelen zouden. De personen, die hem vroeger gekend en met hem in aanraking gestaan hadden, verheugden zich daar hartelijk over en wenschten mij met den gunstigen uitslag mijner behandeling eenstemmig geluk. – Ik voor mij ontmoette echter gedurig

meer zwarigheden. Ik had eene rol op mij genomen, die onmogelijk was vol te houden: want van lieverlede werd ik hem onverschillig; gelijk hij verandering van spel wilde, wenschte hij ook gestadige afwisseling van omgang. Welligt was het hem ook niet ontgaan, hoe zeer ik mij bevlijtigde, hem in eene goede luim te houden, en had ik mij zelven te beschuldigen, dat ik somtijds te veel aan zijne wenschen had toegegeven. Ik zag dus met regt tegen het oogenblik op, dat ik een' gestrenger toon tegen hem zou moeten aannemen, wijl ik daardoor gevaar liep van zijne liefde en genegenheid te verliezen, waaraan mij toch zoo ontzettend veel gelegen lag. Te spoedig helaas! was dat gevreesde oogenblik gekomen!

II. Zoo kom ik op het tweede punt, waarop de bestuurder eener inrigting voor krankzinnigen hoofdzakelijk te letten heeft, te weten: hij moet den lijders al dadelijk bij hunne opneming in zijn huis *vrees* en *ontzag* voor zijnen persoon weten in te boezemen.

Eigenlijk had ik het verwekken van vrees reeds als mijn eerste hoofdpunt moeten behandelen: want zoodra de krankzinnige in een gesticht gebragt wordt, behoort de opzigter hem dadelijk onder het verstand te brengen, dat zijne eigenzinnigheid hem hier nergens toe baat, en dat hij hier met lieden te doen heeft, die, zonder aanzien van zijne vroegere betrekkingen, datgene, wat zij zich hebben voorgenomen, gestrengelijk en naar regt en billijkheid weten door te zetten. Hij vreest niet de handelingen zelve, wijl zij verboden zijn, maar de

gevolgen derzelve, in zoo verre zij straf na zich slepen. In eene inrigting van dezen aard moet het handhaven van tucht en orde derhalve de voornaamste bemoeijing van het toeziend personeel zijn, bijaldien volslagen willekeur, uitgelatenheid en teugelloosheid den ondergang derzelve niet spoedig ten gevolge zullen hebben.

Ongetwijfeld verwekt liefde wederliefde en sporen bewijzen derzelve tot dankbaarheid aan. Men bouwe er intusschen niet te zeer op, dat men zijnen goeden wil altijd op den verdienden prijs zal zien gesteld, en hope er nog minder belooning voor, daar een steeds vriendelijk, voorkomend gedrag, een kennelijke ijver, om hunne wenschen te raden en te bevredigen, hunne zwaarmoedige denkbeelden te verdrijven of de uitboezemingen van ontevredenheid en ergernis bij hen voor te komen, misschien wel bij enkele krankzinnigen, – bij dezulken b. v. wier kwade luim ligt tot woede en razernij pleegt over te slaan *), of bij werkelijk ongelukkigen, die door

*) Tot voorbeeld, hoe de paroxismus bij razenden door ernst en zachtmoedigheid onderdrukt kan worden, moge het volgende dienen. — Een krachtig man had door eene onordentlijke, uitspattende levenswijze zijn verstand verloren. In een openbaar krankzinnighuis geplaatst, leide hij een' ontembaar, woest en teugelloos bestaan aan den dag, zoodat hij straf op straf onderging, en daardoor nog slechts te wreveliger en stijfkoppiger werd. Na verloop van eene maand, toen hij nog zeer bedenkelijk en bij tusschenpoozen volslagen zinneloos was, bragt men hem bij mij. Op zekeren dag bevond ik mij geheel alleen met hem in het vertrek. Terwijl ik schreef, staarde hij mij met zijne scherpe, doordringende oogen

eene reeks van tegenspoeden, door verraad, bedrog en vervolging hun geloof aan de menschheid schijnen verloren te hebben – van eene heilzame uitwerking, maar toch over het algemeen ganschelijk onvruchtbare en vergeefsche middelen zijn. – Een leermeester, die altijd zacht en vriendelijk is, zal spoedig ontwaren, dat zijne scholieren deze goede eigenschap niet altijd weten op prijs te stellen. Wil hij vruchten van zijn werk zien, dan rigte hij ook, en daartoe behoort ernst en gestrengheid, met regtvaardigheid gepaard. Hij zal weldra ondervinden, dat het: *quos ego!* bij kinderen met de roê, bij meer volwassenen met andere gepaste blijken zijner ontevredenheid vergezeld, oneindig meer vermag,

---

aan, en bleef, met in de zijden gesteunde handen, ruim een uur lang stom en roerloos voor mij staan; de spieren trokken krampachtig zaam, de aders zwollen, onwillekeurig balde hij de vuisten en scheen ieder oogenblik gereed, om mij tot eenen woedenden kamp uit te dagen. Mij vriendelijk tot hem heenwendende, zeide ik op een' bedaarden toon: »Lieve N. N., gij schijnt niet wel te worden, zeg den oppasser, dat hij u een hoofdbad geeft; hij is hier naast in de kamer." – Deze taal had hij waarschijnlijk niet verwacht; in zijn gansche voorkomen greep eene plotselijke verandering plaats; hij deed, wat ik hem geraden had, en zoo ging de aanval gelukkig voorbij.

Angstvallige, onberadene lieden zouden hem onder zulke omstandigheden waarschijnlijk geboeid hebben. Natuurlijk verzet hij zich daar met alle krachten tegen, en geraakt dan in eene werkelijke razernij.

Een half jaar later werd hij, volkomen hersteld, ontslagen, en geniet nog tegenwoordig (na drie jaren) de beste gezondheid.

dan eene ellen-lange redevoering. JEAN PAUL zegt te regt: »De roê spaart den lieven God veel moeite uit," – en LICHTENBERG verklaart ronduit: »Bij gekken helpen stokslagen doorgaans veel meer, dan alle andere middelen. Zij noodzaken de ziel, zich weer aan de wereld, waaruit die slagen komen, aan te sluiten." – Toegeeflijkheid is vergif voor den kranke. De bestuurder ontzie niets, om zijnen wil door te zetten. Het onaangename der zaak zelve, de onrust, die er door in huis verwekt wordt, zelfs het bidden, smeeken en kermen des lijders mogen zijn besluit, om hem te kastijden, niet aan het wankelen brengen. Hij neme daarom al dadelijk eene ferme houding aan en geve hun door zijn gelaat, door zijne gansche gebaarmaking, door zijn ernstig voorkomen bij hunne intrede in zijn huis kennelijk te verstaan, dat zij het met een' onverbiddelijk gestrengen regter te doen hebben. De eerste indruk immers is gewoonlijk blijvend; doet de opzigter in den beginne vrees blijken, dan zal het hem zwaar, ja vaak onmogelijk vallen, in 't vervolg het noodige ontzag en aanzien bij de lijders te verwerven. De Engelschen vooral gaven hierop zorgvuldig acht, en leiden daarbij een' scherpen blik en zekeren *tact* aan den dag: – PARGETER, onder anderen, die, door het opvangen van den blik des kranken (*to catch the eye*), hem magnetisch aan zich wist te boeijen, en van de hardnekkigste en weêrspannigste voorwerpen alles verkreeg, wat hij van hen verlangde. Zoo gelukten PERFECT vele kuren door zijn persoonlijk voorkomen, dat een verwonderlijk vermogen op de lijders uitoefende. Voornamelijk echter

en met het gelukkigste gevolg, wendde Dr. WILLIS dit middel aan. Noodlottigerwijze heeft hij zijne inzigten en waarnemingen niet, gelijk de beide eerstgenoemde geneesheeren, aan de wereld bekend gemaakt; doch alle berigten, betrekkelijk zijne uitgestrekte en alom bekende inrigting, stemmen daarin overeen, dat vooral de vrees, die hij hun inboezemde, eenen geweldigen indruk op zijne kranken te weeg bragt; welke vrees hij echter naderhand, bij hunne trapswijze herstelling, door eene zachte, goedaardige en innemend vriendelijke behandeling weder zoo geheel wist te verbannen, dat er voorbeelden waren van lijders, die, na hunne volkomene genezing, eene veel te sterke verknochtheid aan hem gevoelden, om zijne inrigting weder te willen verlaten. Deze laatste omstandigheid schijnt alzoo de stelling van den grooten zielkundigen HORN te bevestigen, die beweert, dat de van krankzinnigheid genezenen over het geheel genomen de dankbaarste en erkentelijkste menschen zijn. Maar al te dikwijls treft men echter ook voorbeelden van het tegenovergestelde aan!

Deze vrees nu wordt in de kranken levendig gehouden door straffen, welke, naarmate zij passender en natuurlijker zijn, ook des te meer uitwerking te weeg brengen. De bestuurder straffe kleine vergrijpen oogenblikkelijk; want later is het den ongelukkige misschien vergeten, dat hij gezondigd heeft*). De straf voor zwaar-

---

*) Ik had eene oude, eerwaardige vrouw onder mijn opzigt, die eene bijzondere neiging gevoelde, om vuur aan te leggen, en deswege zeer gevaarlijk was. Daar zij

dere misdrijven kondigde hij met alle mogelijke plegtigheid aan, en doe haar dan, als zij in eene ligchamelijke tuchtiging bestaat, niet door de gewone oppassers, maar door een' opzettelijk daartoe geroepen persoon voltrekken; doch niet, gelijk REIL wil, in tegenwoordigheid der overige patiënten. 't Is genoeg, dat dezen de toebereidselen en aanstalten tot de strafoefening gezien hebben. Hunne verbeelding stelt hun die vreesselijker voor, dan zij inderdaad is (*praesentia minuit famam*). De verordening des vorsten van Schwarzburg-Sondershausen betrekkelijk het in 't openbaar toedeelen van ligchamelijke kastijdingen (gen. 10 September 1834) is ook hier van toepassing: »Het is eene hoogst droevige noodzakelijkheid, wanneer slagen als strafmiddel moeten worden aangewend. In de gevallen, dat de toedeeling daarvan niet te vermijden is, laat zich nogtans de openlijke voltrekking der straf niet regtvaardigen. Zij onderdrukt het eergevoel en met hetzelve het berouw, de eerste schrede ter verbetering des misdadigers, werkt hoogst nadeelig op de meestal zeer gemengde toeschouwers en heeft niet zelden, in stede van overtuiging van het verwerpelijke der gestrafte daad, slechts medelijden met den dader en afkeuring van de gestrengheid der

overigens vrij in huis rondging, hield zij zich bij voorkeur in de keuken op; alle mijne huisgenooten hadden echter in last, haar, zoodra zij eenig stookgereedschap aanroerde, gevoelig op de vingers te kloppen. Na eenigen tijd greep zij eer naar hare hand, dan naar de tang, en liep, zoo vaak zij den verboden trek bij zich gevoelde opkomen, op een' draf weg.

wetten en des regters ten gevolge. Ik gelast diensvolgens de afschaffing der openbare straffen" enz.

Nimmer straffe men onberaden of naar willekeur, en verbiede den wachters zich, in welk geval ook, zelfs naauwelijks uit noodweer, ligchamelijk aan hunne lijders te vergrijpen; – even min deele men ooit in eene driftige of hartstogtige stemming straffen uit. De kranken nemen die drift waar en verachten dan hunnen tuchtmeester; – daar zij bovendien meerendeels geneigd zijn, niet zich zelven, maar de gezonden voor zinneloos te houden, kunnen zij daardoor ook ligtelijk in hunnen waan versterkt worden. Met dezelfde zorgvuldigheid hoede men zich voor overmatige, gruwzame of voor de gezondheid nadeelige straffen, en houde dadelijk op, als het doel bereikt is. Is de kranke zoo geheel zinneloos, dat hij van de bedoeling derzelve volstrekt geen begrip heeft, dan late men alle straf achter: zij zoude eene doellooze barbaarschheid zijn.

Gelijke omzigtigheid is bij belooningen in het oog te houden. Door deze wekken wij aangename gewaarwordingen bij hen op en verbinden hen naauwer aan ons. In den beginne zij men uiterst spaarzaam daarmede; een vriendelijk gezigt, een handdruk, deelneming aan hunne uitspanningen, spelen en vermaken, eene wandeling met de familie, het bezoeken van bekenden, concerten, schouwburgen of kerken: ziedaar zoo vele blijken, die men hun van zijn vertrouwen en zijne tevredenheid geven kan. Men veroorlove zich daarbij nogtans geene sprongen en neme eene doelmatige opklimming in acht. Wie daarmede, zelfs wanneer de

gemoedstoestand des lijders zulks schijnbaar toelaat, te vroegtijdig mild is en niet trapswijze te werk gaat, loopt gevaar van hem daaromtrent allengskens onverschillig en, door zijnen nog altijd zwakken geest te veel voedsel te geven, weder erger en bedenkelijker, dan voorheen te maken. Hoe eenvoudiger en natuurlijker, des te doelmatiger en nuttiger zijn ook de belooningen, en men heeft te dezen aanzien hoofdzakelijk op den aard en de persoonlijkheid van den kranke te letten. Hem, die gaarne leest, geve men een nuttig boek in handen; den gezellige en spraakzame verleene men van tijd tot tijd toegang tot den kring zijner familie; is iemand een vriend van werktuigelijken arbeid, men voorzie hem van eene draaibank en verdere benoodigdheden; den liefhebber van het een of ander geregt, doe men dat nu en dan opdisschen; den verzamelaar van naturaliën, munten, schilderijen of wapens verrasse men somwijlen met enkele exemplaren. Hij leert daardoor een te sterker vertrouwen in ons stellen, naarmate hij ons vroeger angstiger gevreesd heeft, en geraakt in eene meer opgeruimde gemoedstemming, waaruit men hem niet moedwilligerwijze mag opschudden, tenzij zijne neigingen en liefhebberijen de oorspronkelijke aanleiding tot zijne zinneloosheid hebben gegeven. Welk huisvader bereidt zijnen kinderen niet gaarne eenige vreugde voor, en ziet hen niet liever in eene vrolijke luim, dan treurig en neerslagtig? En waarom zou men bij deze ongelukkigen anders te werk gaan?

Doch, ik herhaal het, waar geene vrees is, is ook geene liefde denkbaar, en keer tot den lijder terug

die de bewijzen mijner opmerkzaamheid en deelneming met een onverschillig oog begon aan te zien.

Tijdens de eerste veertien dagen van zijn verblijf bij mij, koos ik eens eene andere wandeling, dan welke wij gemeenlijk plagten te doen. Ik kon het hem aanzien, dat deze nieuwe streek hem minder beviel. Intusschen volgde hij mij toch. Bij het terugkeeren wilde hij echter volstrekt eene andere rigting, dan die ik nam, inslaan, en er rees eene wrevelige-weerspannige bui bij hem op, gelijk hij die meermalen had. Wat kon mij onaangenamer zijn dan dit? Ik moest òf hem volgen en daardoor van allen verderen invloed op hem afstand doen, òf het op den uitslag van eene onzekere worsteling laten aankomen, daar men mij reeds dikwijls gezegd had, dat hij tot eene duchtige vechtpartij altijd zeer geneigd was. Wat zou ik doen? Delfde ik het onderspit, dan maakte ik mij bovendien nog belagchelijk. Intusschen waagde ik het, vatte hem scherp in het oog en tegelijk bij de hand en gelastte hem met al de kracht van stem, die de natuur mij gegeven heeft, mij oogenblikkelijk te volgen. Daar hij zulk eene taal van mij niet verwachtte en dit de eerste, en gelukkigerwijze ook de laatste maal was, dat ik die tegen hem aannam, was hij in den beginne wel eenigzins onthutst, doch keerde toch spoedig weêr om, ten einde den anderen weg te gaan. Ik hield hem op nieuw tegen, hij verweerde zich wakker en daar hij naar mij sloeg, vatte ik hem zoo krachtig aan en hield hem zoo stijf vast, dat hij wel inzag, hier de zwakste te zijn. Hij nam derhalve zijn, reeds vroeger bij andere

begeleiders beproefd middel te baat: hij wierp zich languit op den grond. In dezen toestand liet ik hem nu, nadat onderscheidene menschen waren toegeschoten, zorgvuldig binden, zoo op een' wagen werpen, en te huis tuchtigen. Het deed mij, wel is waar, leed, tot dit eenige middel mijne toevlugt te moeten nemen, wijl ik hem daardoor voor langen tijd van mij afkeerig zou maken; maar de noodzakelijkheid dwong mij er toe. Intusschen had het toch dit goede gevolg, dat hij mij nu vreesde en voortaan dubbel tevreden was, als ik op een' vriendschappelijken toon met hem omging. Wederom eene gewigtige aanwinst! – Te huis, in de nabijheid der oppassers, zal een bestuurder zich natuurlijk niet veroorloven, den strafschuldige zelf het dwangpak aan te trekken, of hem, op wat wijze ook, eigenhandig aan den lijve te kastijden; hij laat zulks door den tuchtmeester of, bij gebreke van dezen, door de oppassers verrigten, en kan derhalve slechts het toezigt over de voltrekking houden.

Er behooren noodzakelijk meerdere instanties te zijn, tot welke de krankzinnige geregtigd is, zich te wenden, en waarvan de lagere zich wederom op de uitspraak der hoogere, als onherroepelijk en onfeilbaar, kunnen beroepen. Altijd hebben de lijders iets in te brengen en verzetten zich tegen 't geen zij doen moeten. Tusschen hen en de hen omringende personen heerscht derhalve een doorgaande geest van oneenigheid en tegenspraak. Daar zij zelden gaarne geneesmiddelen innemen en nog oneindig veel meer afschuw van bloedzuigers, trekpleisters, baden enz. doen blijken, zijn zij

tegen den geneesheer altijd uiterst ingenomen en zoeken hem zoo veel mogelijk te ontwijken. Daar deze echter slechts nu en dan bij hen komt, verliest hij in hunne liefde en toegenegenheid zoo veel niet; – vreezen zij hem slechts, en dat doen zij, daar zij zien, dat zijne verordeningen altijd stiptelijk worden opgevolgd, zoo oefent hij als laatste instantie eenen toereikenden invloed op hen uit. Ook zij zelven zijn dan meer geneigd, het gedrag van hunnen opzigter te verontschuldigen, daar zij weten, dat hij in dit opzigt niets naar willekeur doet. Hetzelfde is bij den bewaker in betrekking tot den opziener het geval. Heerscht slechts een gepaste toon en geest tusschen het besturend personeel, en leggen de ondergeschikten eene gereede gehoorzaamheid aan den dag, dan bemerken de kranken dit spoedig even goed, als het hun niet ontgaat, wanneer vrije willekeur plaats vindt of de eene wachter vreugde en leedvermaak over de mislukte poging eens anderen laat doorstralen.

De bestuurder zoowel als de oppassers moeten zich geheel en onverdeeld met hunne kranken bezig houden. Wie bij de verpleging en bewaking der lijders nog eenig ander werk verrigt, zal zijne opmerkzaamheid van hen aftrekken en, aan andere dingen denkende, niet bemerken, wat zij waanzinnigs of schadelijks begaan. Wanneer de oppasser, in plaats van, gelijk zijn pligt eischt, den kranke waar te nemen, een boek opvat, om daarin te lezen, zal deze zich inmiddels niet alleen aan ongeoorloofde handelingen schuldig maken, maar zal ook de wachter zelf wrevelig en gramstorig worden, wijl hij zich

gedurig van zijne geliefde lectuur ziet afgetrokken. Zulk een mensch is hier niet op zijne plaats, en nog veel minder de wijsneuzige schoolvos, die zijne vorige betrekking opgegeven en deze nieuwe gekozen heeft, om zijn brood te hebben, en zich in redeneringen met zijnen kranke wil inlaten. Als de oppassers daarentegen in eenig handwerk bedreven zijn en dat nu en dan met hunne bezigheid verbinden kunnen, mogen zij zulks vrijelijk doen en kan dit zelfs voor henzelven en hunne lijders zeer voordeelig zijn; vermits deze laatste meer met een' bewaker, die kleêren of schoenen maakt, die papieren doosjes vervaardigt of manden vlecht enz., ophebben, dan met iemand, die het gesprek op afgetrokken onderwerpen pleegt te leiden of zich gaarne met het lezen van boeken bezig houdt. Hetzelfde geldt van den opzigter, bestuurder, directeur of wat anderen titel hij ook voeren moge.

Wil deze zich eerst regt op het wetenschappelijke gedeelte van zijn vak beginnen toe te leggen, als hij zijne gewigtige betrekking reeds werkelijk aanvaard heeft, zoo zal hij, in het studeren smaak vindende, ligt verdrietig, gemelijk en driftig worden, wanneer hij daarvan wordt afgeroepen, om in bedenkelijke gevallen, hoedanige toch dikwijls voorkomen, zijn gevoelen te zeggen en maatregelen te nemen. Niettemin moet hij toch met den tijd voortgaan, het gewigtigste opteekenen, zich met de ontdekkingen en uitvindingen, die eene meer gemakkelijke, natuurlijke, veilige en heilrijke behandeling van zinneloozen ten doel hebben, bekend maken, om die ten beste zijner eigene lijders in aanwending te

brengen. Den daartoe vereischten tijd behoort hij in de vroege morgen- of late avonduren te zoeken, doordien zijn geneesheer bezwaarlijk gelegenheid vindt, om hem de resultaten der nieuwste onderzoekingen telkenreize mede te deelen, en beider gesprekken doorgaans slechts op de onmiddelbare behandeling der verschillende lijders betrekking hebben. Daartoe kan hij echter zelf bij zijne eigene ervaring geraken, wanneer hij ernst en liefde voor de goede zaak heeft, de vereischte opleiding en bekwaamheid bezit, om de door den geneesheer gegevene wenken behoorlijk te verstaan en toe te passen, en hem de gaaf is gegeven, om de kranken met een scherp oog waar te nemen en hunne uitdrukkingen, taal en gebaren te verstaan; – hij wordt daardoor in staat gesteld, een' zekeren maatstaf voor de zielkundige behandeling van krankzinnigen vast te stellen en is welligt het best geschikt, om voorschriften en wenken betrekkelijk den omgang met zulke lijders mede te deelen, vermits hij enkel psychisch werkt, terwijl de geneesheer bij zijne behandeling misschien eenvoudig den stoffelijken of ligchamelijken weg inslaat.

De geneesheeren zijn trouwens te dezen aanzien nog van eene zeer uiteenloopende meening, gelijk de verschillende krankzinnighuizen, waarin men naar geheel tegenovergestelde grondstellingen te werk gaat, zulks genoegzaam aanduiden. Nogtans kan het mijne bedoeling niet zijn, hier te onderzoeken, welke partij, zij die op het ligchaam of wel die op de ziel inwerkt, het regt op hare zijde hebbe, alhoewel het mij toeschijnt, dat het onderscheid tusschenbeide zoo groot niet is: want de *somatisch*

behandelende werkt, ondanks zichzelven, ook *psychisch*, en omgekeerd de *psychisch* behandelende *somatisch*, daar geest en ligchaam zoo eng met elkaâr verbonden zijn, dat, wanneer op een van beiden gewerkt wordt, de ander ook moet worden aangedaan. Over 't geheel ben ik vast overtuigd, dat de geneesheer er zich, na een naauwkeurig onderzoek van de oorzaken en verschijnselen der krankheid, hoofdzakelijk zal toe bepalen, op het ligchaam in te werken, in gevalle hij weet, dat de lijder onder een opzigt is, waar, ten aanzien der zielkundige behandeling, slechts wenken behoeven gegeven te worden, om overtuigd te zijn, dat deszelfs omgang verpleging en leiding, onder eenen omzigtigen, bekwamen, welmeenenden bestuurder der inrigting, alles, wat geneeskundig begonnen en voorbereid is, verstandig voortzetten en duurzaam uitwerken zullen. Hoewel de krankheid ook al bijna uitsluitend op ligchamelijke oorzaken berust, verstoppingen in de ingewanden, aandrang des bloeds naar het hoofd en andere stoornissen in de dierlijke bewerktuiging, haemorrhoïden, menstruatie enz. de gronden der zinneloosheid zijn, en de geneesheer dus natuurlijk niet anders dan *somatisch* kan te werk gaan, zal de geest daarom toch, na de wegneming dezer ligchamelijke kwalen, zijne vrije, onbeperkte werkzaamheid niet altijd terstond weder hervatten, gelijk er dan, helaas! ook maar al te veelvuldige voorbeelden van zijn, dat het ligchaam gezond werd, doch de ziel nog langen tijd ongesteld bleef. Zulks was echter aan het verzuim, de verwaarloozing of verkeerde aanwending der psychische middelen te wijten, en de gevolgen daarvan kwamen

ten laste der personen, aan wie de kranke was toevertrouwd, naardien van den, ook dikwijls elders geroepen' arts niet verlangd kan worden, dat hij met den kranke uitga en hem, ten einde zich geene *fixe* ideeën in zijne hersens vestigen, voortdurend bezig houde en verstrooije. Nu kan de, op de ziel inwerkende, opzigter hem door toespraak en overreding, door waarschuwen, bedreigen, beloonen, straffen en een gedurig opwekken zijner opmerkzaamheid tot bezonnenheid en zelfbewustzijn brengen en daardoor zijnen waan verdrijven, terwijl het nog altijd de taak van den eigenlijken arts zal blijven, den verzwakten kranke op den somatischen weg te hulp te komen en zijn verslapt zenuwgestel de vroegere veerkracht terug te geven.

Terwijl ik herhaal, dat elk lijder op eene verschillende wijze aangetast en behandeld moet worden, zou ik, door mijne middelen slechts eenigermate in staat gesteld, om hem eenen tijd lang in een privaat gesticht te onderhouden, nogtans nimmer besluiten kunnen, hem in een openbaar krankzinnighuis te plaatsen, tenzij hij zulk een verdorven booswicht ware, dat de omgang met zijns gelijken of met nog lager gezonken wezens afschuw en schaamte in hem moest opwekken. Er zijn trouwens gevallen, dat de lijder zelf verlangt, kostganger in eene openbare inrigting te blijven, waaruit hij, zoo hij wilde, dadelijk ontslagen kon worden. Het leven echter onder andere kranken, op welke hij zich, als zoodanig, eenen zekeren invloed verschaft heeft; de intrigues en kabalen, die deze onder elkaâr smeden en waarin hij eene hoofdrol speelt,

schoon hij de kwade gevolgen er van door zijne list en geslepenheid behendig weet te ontduiken; zijne kruipende onderdanigheid aan de wachters en oppassers, waaruit hij somtijds winst en voordeel trekt, in één woord: het gansche doen en laten in dezen afgezonderden staat heeft voor zulk eenen deugniet eene zekere aantrekkelijkheid, en hij weet zeer goed, dat hem, daaruit ontslagen, een leven vol zorgen en moeite wacht, vermits hij alsdan weder voor het onderhoud zijner familie zal dienen zorg te dragen. Rekent zijn menschlievende geneesheer het zich nu tot pligt, ook eene zedelijke en godsdienstige verbetering bij hem te weeg te brengen, zoo is hij doorgaans de kunst van te huichelen en te veinzen genoegzaam meester, om dien zelfs een tijdlang te bedriegen: hij erkent zijne verkeerdheid, toont berouw en belooft beterschap; – komt daarop echter op nieuw eene kwade streek van hem aan het licht, zoo wordt hij natuurlijk niet enkel gestraft, maar ook voor nog niet genezen verklaard. Nu is het nogtans toch te veel van eene inrigting gevorderd, dat zij het gansche karakter van zulk eenen mensch verandere en uit een' booswicht eenen braven, deugdzamen man make, en moet men derhalve een dusdanig voorwerp onschadelijk maken, door hem aan de zamenleving met gezonde menschen te onttrekken en in eenig verbeterhuis op te sluiten, waar hij niet veel spreken mag, zoo weinig mogelijk omgang heeft en altijd arbeiden moet.

Men treft vele en onder hen hoogst verdienstelijke en beroemde geneesheeren aan, die beweren, dat zinneloosheid en verstandsverbijstering een onmiddellijk gevolg

der zonde moeten geacht worden, en dat inzonderheid hoogmoed en wellust als oorsprong daarvan te beschouwen zijn. Hierboven reeds, in de inleiding, heb ik de gronden dezer krankheid kortelijk opgenoemd, en loochen ook geenszins, dat de beide genoemde hartstogten bij velen aanleiding tot dezelve geven kunnen; doch meen daarbij toch nog op menigerlei bijkomende omstandigheden te moeten acht geven.

1). Is het begrip van zonde hoogst betrekkelijk. Geen mensch is zonder zonde, gelijk reeds de bijbel leert: »Wij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods," of: »het gedichtsel van 's menschen hart is boos van der jeugd af." Het meerdere of mindere der zonde komt hier ook niet in aanmerking, maar de begrippen, die wij daarvan hebben, de persoonlijke inzigten: zoo kent menigeen geene zonde van nalatigheid, waarover een tweede zich uiterst bezwaard gevoelt; vindt de een iets misdadigs in eene handeling, welke den ander' volkomen geoorloofd toeschijnt; heeft deze fijner, die grover zenuwen; wordt de een ligt, de ander zelden of in 't geheel niet aangedaan enz.

2). Spreekt de ondervinding lijnregt tegen, dat, naarmate men meer zondaren d. i. opzettelijke misdadigers in een land aantreft, het getal van krankzinnigen aldaar ook grooter zou zijn *). Ik bedien mij hier van de woorden der beneden in de noot aangehaalde en

---

*) Dr. Heinroth: ueber das falsche ärztliche Verfahren bei criminal-gerichtlichen Untersuchungen zweifelhafter Gemüths-zustände.

tegen HEINROTH gerigte beoordeeling *). »Het tegenovergestelde van het door HEINROTH hypothetisch aangenomene blijkt veeleer waar te zijn. Zedelijke ontaarding schijnt in vele gevallen het ontstaan van krankzinnigheid tegen te werken. Zij noodzaakt doorgaans tot voorzigtigheid, beradenheid, opmerkzaamheid op zich zelv', en vereischt eene voortdurende werkzaamheid en inspanning, om voorgenomen misdrijven onbemerkt te begaan of derzelver ontdekking te verhoeden. Eene dergelijke spanning der zielkracht, al zij hare strekking ook hoogst boosaardig en verderfelijk, is toch hoegenaamd niet geschikt, om de ontwikkeling van krankzinnigheid te begunstigen, maar moet die veeleer krachtig tegenwerken." Verder op dezelfde plaats: »Men zou in plaats van tucht- meer gekkenhuizen vinden, en de openbare meisjes in groote steden, die aan zoovele kwalen en ziekten onderworpen zijn, veelvuldiger aan verstandsverbijstering zien blootgesteld. Integendeel vervallen echter daartoe vele vrouwelijke wezens, die hare stille huiselijke bezigheden in deugd en eerbaarheid waarnamen, meisjes van onbevlekte zeden, maar van gevorderde jaren, jonge vrouwen, die hare mannen vroegtijdig verloren, in één woord de zoodanige, welke in eenen staat verkeeren, die het bevredigen der geslachtsdrift uitsluit, zonder dat schuld of zonde in den ge-

---

†) Gutachtliche Äusserung über diese Schrift des Dr. Heinroth von der Königlich wissenschaftlichen Deputation für das Medicinalwesen. (Herausgegeben von Dr. Fr. Klug). Berlin, 1828.

bruikelijken zin des woords daartoe hoegenaamd ook hebben mede gewerkt."

Zie hier een voorbeeld. Een meisje van ruim twintig jaren, dat in den besten naam stond en door naaijen en borduren hare moeder en jongere zuster naar vermogen ondersteunde, werd door een' ligtzinnig, losbandig jong mensch ter verkeering aangezocht. Hij beloofde, haar te zullen trouwen; doch deed dit slechts, om zijne driften te bevredigen. Niettemin had het meisje hem van harte lief en koesterde nog altijd de stille hoop, dat hij zich veranderen en beteren zoude. Vermits hij echter niet tot zijn doel kon geraken, liet hij het arme meisje zitten en gaf haar, in de kleine plaats harer inwoning, aan een vrij nadeelig gerucht prijs. Hare zittende levenswijze en geheele afzondering van den omgang met andere menschen hadden eene onderbuikziekte ten gevolge. De aanleg tot de krankheid was voorhanden en behoefde derhalve slechts eene hevige gemoedsaandoening, gelijk die van een liefhebbend, ten laatste versmaad, verlaten en misschien gevoelig beschimpt meisje was, om deze laatste werkelijk na zich te slepen. In plaats van haar had de jonge ligtmis ziek moeten worden, wanneer zonde inderdaad de doorgaande oorsprong dezer krankheid ware. Had het meisje wezenlijk gezondigd, dan zou zich althans dadelijk geene ligchamelijke ongesteldheid ontwikkeld hebben, en ligtzinnigheid zou haar ook de gevolgen van dien misstap gemakkelijk hebben doen dragen.

Dit meisje kwam in een openbaar gesticht Had men haar bij hare herstelling even zoo willen behan-

delen, als men andere gemeene, liederlijke vrouwspersonen behandelt, hoe zeer zou men zich dan bedrogen, haar ongeluk vermeerderd en haar eergevoel gekrenkt hebben. Het is deswege wel noodig, dat, gelijk boven reeds gezegd is, ook de opzigter den individuëlen toestand zijner kranken kenne, ten einde daarnaar zijne gedraging in te rigten; want wil men uit de verschijnselen der ziekte in haar eerste tijdvak tot het karakter des lijders besluiten, zoo zal men zich ligtelijk zeer bedriegen, dewijl menschen van goede familie en voortreffelijke opvoeding dikwerf reeds tot eene bijna dierlijke laagheid vervielen en zich uitdrukkingen veroorloofden, hoedanig men dezelve slechts van de ruwste, gemeenste volksklasse verwachten konde. Deze vergete de opzigter, gelijk de patient dezelve vergeet, die van schaamte blozen zoude, als zijn geheugen ze hem wreedelijk voor den geest terug riep, of een ander kranke er hem in zijne boosheid of woede verwijten over deed.

Het is deswege verschrikkelijk te zien, hoe verschillende en uiteenloopende kranken dikwerf in een en hetzelfde vertrek bijeen zijn. Ik ontken niet, dat, naarmate het verblijf, de behandeling en de omgang van zinneloozen sterker bij hunne voormalige wijze van doen en leven afsteken, ook een des te gunstiger gevolg daarvan te wachten is. Wie, traag en zelfzuchtig van aard, vroeger slechts aan de bevrediging en voldoening zijner geringste wenschen en begeerten dacht en, krankzinnig geworden, op dezelfde wijze kan voortleven, wordt zekerlijk niet gezond; voor den man van vermogen en invloed, die gebieden en bevelen kon, is geene herstelling

te hopen, wanneer men hem tijdens zijne krankheid nog bij voortduring allerlei opmerkzaamheden, nederige diensten en eerbetooningen blijft bewijzen. De zoodanigen kunnen alleen in een krankzinnighuis genezen worden; en vandaar heeft Dr. HORN misschien wel niet geheel ongelijk, als hij zegt: »een gekkenhuis moet dusdanig zijn ingerigt, dat een verstandig mensch daarin gek en dol wordt," en ligt mogelijk iets waars en wenschelijks in Dr. REILS vreemd-luidend verlangen, dat de opneming eens krankzinnigen in een gesticht onder 't gebulder van het geschut geschiede, dat hij des nachts over ophaalbruggen geleid, door mooren ontvangen, vervolgens in een' onderaardschen kelder gevoerd en dan in een bad gebragt worde, waarin alen, palingen en dergelijke dieren rondzwemmen. Wanneer zoo iets immers niet tot opmerken en een bedachtzaam in 't rond zien voert, dan weet ik niet, wat ter wereld daartoe anders nog geschikt zou kunnen zijn.

Doch hoe nu echter, als 't in het gemoed des krankzinnigen aanvangt te schemeren, als het licht in hem wordt en hij met een opmerkzaam oog om zich heen begint te zien? Moet hij zich dan nog in dezelfde sfeer blijven ophouden? Ik zeide boven: de lijder behoort anders bij het begin, anders gedurende den loop, anders tegen het einde zijner krankheid behandeld te worden.

Neen, een soortgelijke kranke moet thans in eene andere klasse verplaatst worden. Het ongeluk wil echter, dat eene trapswijze opklimming in de meeste krankzinnighuizen doorgaans niet mogelijk is. Gewoonlijk namelijk bestaat zulk eene inrigting uit een groot hoofdgebouw met

met toebehooren, eenen tuin, een plein, eene bad- en eene speelplaats. Tot eene goede inrigting zijn echter meerdere gebouwen, mijnentwege eene meijerij, kolonie of nog beter, gelijk men zulks in het tegenwoordige België, te Geel, vindt, een geheel dorp noodig.

Voor de kranken in hun eerste tijdperk moet een geheel afgezonderd, hecht gebouw aanwezig zijn met eenen eigen' ingang, zoodat de daarin gehuisveste lijders nimmer met de anderen in aanraking kunnen komen. Hier geve men inzonderheid op de veiligheid en volstrekte afzondering der kostgangers acht, en zorge men derhalve voor sterke, met ijzeren traliewerk voorziene vensters, voor onderaardsche donkere vertrekken met de daartoe behoorende dwang- en zekerheidsmiddelen, als dwangstoelen, met werk opgevulde muurbehangsels enz. enz. Begint de kranke zich te beteren, zoo zoeke men hem van lieverlede eenige meerdere vrijheid te geven, en trachte hem allengskens daaraan te gewennen. Zijn verblijf zal hem wel zoo bitter weinig bevallen, dat hij al, wat in zijn vermogen is, aanwendt, om daaruit ontslagen te worden. Hij worde nu in eene vrolijker woning verplaatst, doch blijve nog altijd onder het gestrengste opzigt. Hier beginne men eene meer psychische behandeling, terwijl tijdens het eerste tijdperk meer ligchamelijk werd te werk gegaan, verschaffe hem geregelde bezigheid en uitspanning en poge, door lezen, rekenen, van buiten leeren en wat dies meer zij, zijne verstompte geestvermogens uit hunnen slaap op te wekken.

Doet hij in deze tweede klasse behoorlijk zijn' pligt – en hij zal zich doorgaans wel hoeden, in de eerste te worden teruggezonden – zoo leere men hem ook zijne vrijheid gebruiken en onttrekke hem langzamerhand aan den lastigen en beperkenden invloed der bewakers. Hij worde nu kostganger der derde en laatste klasse, waarin hij zich, schoon heimelijk waargenomen, vrijelijk bewegen kan, verlof heeft, om uit te gaan of kleine togtjes te ondernemen, eenig zakgeld in handen krijgt en gelegenheid vindt, om door eigen vlijt en arbeidzaamheid iets te verdienen, – hij worde onder de herstellenden gerekend.

De voordeelen, die eene aldus ingerigte stichting aanbiedt en het vele goede, dat zij boven de gewone inrigtingen vooruit heeft, vallen dadelijk in het oog en ik wil slechts drie daarvan aanstippen.

1). Heerscht in dezelve eene betere orde en tucht. De ligchamelijke straffen zijn er minder, de bewakers hebben minder vrijheid, om over de kranken te gebieden, door de plaatselijke gesteldheid der inrigting worden ongehoorzaamheid, traagheid en boosaardigheid op staanden voet door zich zelve gestraft.

2) Worden de kranken in zulk een gesticht niet te lang teruggehouden, daar men in de klasse der herstellenden naauwkeurig onderzoeken en beoordeelen kan, of zij, eenmaal in het bezit der burgerlijke vrijheid hersteld zijnde, dezelve voortaan naar eisch en redelijkerwijze zullen aanwenden, weswege de geneesheer hun nu met meer gerustheid een bewijs van gezondheid kan uitreiken, wijl hij wederinstortingen minder te vreezen

heeft. Gelijk het in de krankzinnighuizen meestal gesteld is, kan men den geneesheer niet ten kwade duiden, dat hij het geven van een dergelijk getuigschrift zoolang mogelijk uitstelt: immers op wien valt de schuld en de verantwoordelijkheid, ingevalle de schijnbaar genezene, uit de inrigting ontslagen, terstond weder instort! En toch kan hij bij aanhoudende gemeenschap met andere zinneloozen ook niet zoo schielijk gezond worden.

3). Ook is de overgang in het burgelijke leven thans zulk een groote sprong niet meer. Zijn geest is krachtiger, zijn ligchaam aan arbeid en inspanning gewoon geworden; hij heeft in zijne vrije, zelfgekozene bewegingen en in de keus van zijnen omgang getoond, of hij in staat is, zijn vroeger beroep weder te hervatten en is van lieverlede genoegzaam daartoe voorbereid. Thans ziet hij in, dat de straffen, die hij bekomen heeft, natuurlijk, niet willekeurig, maar hem tot zijn eigen best opgelegd waren; hij gevoelt zich tot dankbaarheid jegens de inrigting verpligt; en onder zulke omstandigheden kan ik mij ligtelijk voorstellen, dat hij liever daarin verkiest te blijven, dan in het rumoerige, met zoo vele zorgen verbondene leven terug te keeren. Een omzigtig, liefderijk bestuurder van zulk eene inrigting heeft derhalve veel gelegenheid, om goed te stichten, gelijk hij dit ongetwijfeld bewijzen zal, wanneer hij de hem toevertrouwde ongelukkigen wezenlijk op prijs stelt.

En er zijn gestichten, die, schoon geen' geneeskundige aan het hoofd hebbende, nogtans door goede inrig-

ting en zorgvuldige leiding den meesten zegen verspreiden, gelijk RUST de zoodanige op zijne reis in 1832*) op onderscheidene plaatsen heeft aangetroffen, b. v. dat van den heer ANTONI te Frankfort a. M., dat te Palermo onder den baron PISANI, die niet eenmaal door eenen vasten geneesheer wordt bijgestaan, en dat te Aversa bij Napels. Deze laatste inrigting, de grootste en beroemdste, die misschien op aarde bestaat (want er worden 600 krankzinnigen in verpleegd), staat thans, wel is waar, onder het geneeskundig oppertoezigt van Dr. VULPES, doch de wijze van behandeling is er zuiver psychisch, zooals dit uit het navolgende verhaal blijkt, dat ik aan het genoemde werk ontleend heb en uithoofde van deszelfs merkwaardigheid hier mededeel.

(Uit Italië 1813). »Een in meer dan een opzigt hoogst belangrijk en in zijne soort eenig schouwspel heeft in de laatste dagen van het verloopen karneval in de stad Aversa, niet ver van Napels, plaats gevonden. In het aldaar gevestigd krankzinnighuis werd namelijk door 30 zinneloozen, deels sprekende, deels stomme personen, een blijspel, de »bekeerde ligtmis" getiteld, openlijk ten tooneele gevoerd. Ruim 500 andere krankzinnigen waren als aanschouwers tegenwoordig. Ook de plaatselijke regering woonde de voorstelling bij, benevens meer andere personen van rang, eenige Napelsche hoofdofficieren en eene zeer talrijke bezending van

---

*) Dr. RUST, *über einige Irrenanstalten*, — in de *Medicinische Zeitung von dem Verein für Heilkunde in Preussen.* Jaargang 1832. No. 7 bijlage.

den Oostenrijkschen staf. Reeds bij het eerste binnentreden van de zaal gevoelde men zich verrast door de betamelijkheid, de orde en stilte, die overal heerschten; en wist vervolgens niet wat men denken moest, noch kon zijne ontroering verbergen, toen men, na het optrekken der gordijn, getuige van de naauwkeurigheid en oplettendheid was, waarmede deze verstandelooze, voor het oogenblik in verstandige schouwspelers herschapene menschen hunne rollen vervulden; van de opmerkzaamheid, met welke hunne ongelukgenooten naar hen luisterden; van het juiste oordeel en de blijdschap, waarmede dezen het schoone toejuichten; van de dankbaarheid, welke de spelenden voor de hun betoonde goedkeuring aan den dag leiden, en den ijver en de inspanning, waardoor zij den algemeenen bijval gestadig meer poogden te verdienen. Inderdaad geloofde men zich in dit oogenblik in eenen, met louter menschen van een gezond oordeel bezetten, schouwburg verplaatst. – Onderscheidene aanwezigen gaven intusschen aan den hoogst verdienstelijken bestuurder dezer bewonderenswaardige inrigting, den ridder LINGUITI, hunne bezorgdheid te kennen, dat eene dergelijke, voor het menschelijke gevoel wel is waar zeer weldadige, vermakelijkheid voor lieden, die tot de ongelukkigste menschenklasse behoorden, met toestemming des geneesheers plaats vond, vermits zulk eene hevige opwekking der geestvermogens, zulk eene magtige prikkeling en opwinding der verbeeldingskracht, die de bovendien al zeer gevoelige eigenliefde der krankzinnigen ten hoogsten top voerde, voor dezen uiterst nadeelige en gevaarlijke gevolgen

kon hebben. De verklaring, die de heer LINGUITI van zijne gedraging in dezen gaf, deed alle twijfelingen en bedenkelijkheden nogtans spoedig verdwijnen. Hij gaf toe, zeide hij onder anderen, dat dramatische voorstellingen, zonder verstandige keuze en door de gezamenlijke krankzinnigen zonder onderscheid en voor allen opgevoerd, somtijds van hoogst verderfelijke gevolgen zijn konden; – doch wanneer men er steeds zorgvuldig op bedacht was, alleen zulke stukken te kiezen, die voor hunne omstandigheden het best berekend waren, wanneer men de voorzigtigheid gebruikte, van elken zinnelooze in een, tegen zijne ingewortelde en overheerschende begrippen lijnregt inloopend, karakter te doen optreden: alsdan hielden de tooneelmatige voorstellingen op, een bloot spel voor hen te zijn, dat men hun als zoodanig en tot tijdverdrijf vergunnen konde; zij werden in dat geval veeleer een voortreffelijk en krachtdadig heilmiddel tegen hunne krankheid zelve, een heilmiddel, dat onder alle andere, welke een vijftienjarig nadenken en eene even langdurige ondervinding hem tegen dat vreesselijk kwaad hadden doen ontdekken, welligt het meest werkzame en afdoende was. De krankzinnigheid was in den grond niets anders, dan een onoverwinnelijke hartstogt, die ons verstand voortdurend en onbewegelijk op zekere voorwerpen vasthield. Het zekerste middel, om zulk eenen hartstogt meester te worden, bestond daarin, dat men dien met behulp van de ijdelheid aantastte; deze was eene drijfveer, wier onweerstaanbaar geweld zich zoowel bij den verhevensten geest, als bij den gemeensten mensch kennelijk openbaarde.

De zinneloozen van Aversa *gingen* niet, maar ***vlogen*** naar het tooneel, om bijval en toejuiching in te oogsten. En juist een zoo onweêrstaanbaar middel, als dit, werd vereischt, om de zwaarmoedigen hunne geliefkoosde inbeeldingen voor eene poos te doen vergeten, en hunne opmerkzaamheid ook op andere voorwerpen over te brengen. Hij, wien dit gelukte, had tot de herstelling des kranken reeds eene aanmerkelijke schrede voorwaarts gedaan. Reeds dikwijls was hij er ooggetuige van geweest, hoe krankzinnigen uit verlangen en ijver, om de hun opgedragene rol goed te spelen, en nadat zij, ten gevolge van den bijval, hun door het publiek toegezwaaid, hunne inspanning verdubbeld hadden, dieper in den geest hunner rollen waren ingedrongen, dezelve in den eigenlijken zin des woords hadden liefgekregen, en hierdoor als onbemerkt van de buitensporige ideeën, die hunnen geest tot daartoe gevangen hielden, ten eenenmale bevrijd en ontslagen waren geraakt. *Contraria contrariis curantur,"* – was des heeren LINGUITI's slotwoord. – Mogt toch aan alle krankzinnigen op de gansche wereld, in en buiten de voor hen bestemde gestichten, het voorregt van zulk eene vernuftige en verstandige leiding beschoren zijn!"

In kleinere inrigtingen laat zich iets dergelijks natuurlijk niet uitvoeren; maar het voordragen van enkele tooneelen en zamenspraken kan in plaats daarvan dienen, terwijl ook gemeenschappelijke uitspanningen en verstrooijingen, het uitvoeren van muzijkstukken, exerceren, zwemmen, rijden en dansen van uitstekend veel nut zijn, en zulks vooral, als men regt veel omslag en

plegtigheid daarbij in acht neemt. Men kan zich toch bezwaarlijk voorstellen, hoe zeer de krankzinnigen zich gestreeld en vereerd gevoelen, wanneer men hen eenigermate onderscheidt; velen zijn in dat opzigt als de kinderen, en zekerlijk geven zij zich alle bedenkelijke moeite, om het in hen gestelde vertrouwen niet te misbruiken of te leur te stellen. Het morgen- en avondgebed, een lied uit het gezangboek of andere stichtelijke overdenkingen en gedichten wordt naar de rij af door een' hunner voorgelezen, wiens opvoeding en vermogens van dien aard zijn, dat hij er behoorlijk toe in staat is. Hoeveel tevredenheid legt de kranke telkenreize aan den dag, als het zijne beurt is, om voor te lezen; wat draagt hij er zelf naauwlettend zorg voor, dat niemand ontbreke en ieder opmerkzaam toeluistere! Met wat angstvallige bezorgdheid zoekt de herstellende niet te voorkomen, dat zijne zwakhoofdige medebroeders iets onbehoorlijks begaan of elkaâr nadeel toebrengen, als men hen eenmaal aan zijne deelneming en voorzorg heeft aanbevolen!

Men ziet alsdan door de ondervinding bevestigd, dat de omgang met hen zulk een groote last niet is, als men zich gewoonlijk voorstelt, en dat een goede wil, met lust en liefde voor zijne betrekking gepaard, de meeste moeijelijkheden en bezwaren er van grootendeels overwint.

Niet zoo eervol en beloonend is de post van hem, die met ongeneeslijke krankzinnigen te doen heeft. Deze zijn echter in een huis van verzekering op hunne plaats, daar het weinige, dat men voor hen doen kan,

eenvoudig hierin bestaat, dat men op hunne zindelijkheid toezie, hun behoorlijk ligchamelijk voedsel toedeele en hen van eenen arbeid voorzie, die naar hunne krachten berekend is. Hen ook behandele men met de liefde en achting, waarop zij, toch altijd menschen zijnde, billijkerwijze regt en aanspraak behouden.




Bij den Uitgever dezes is mede uitgekomen:

VERHANDELING

OVER DE

MIDDELEN,

welke aangewend kunnen worden, om in de behoefte aan werk, bij de geringere volksklasse te Groningen bestaande, te voorzien.

DOOR

T. HOFKAMP,
Onderwijzer aan het Instituut voor Doofstommen.

(Bekroond door het Departement Groningen der Maatschappij: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.)

De prijs is 50 Cents.

De Uitgever van dit werkje, hetzelve meer algemeen willende verkrijgbaar stellen, heeft den prijs, zoover de voorraad strekt, in plaats van 80 Cents op 50 Cents bepaald; vertrouwende dat hierdoor velen aangespoord mogen worden, zich deze nuttige Verhandeling, welker uitgave reeds vele heilzame inrigtingen mede heeft te weeg gebragt, aan te schaffen.


